

TRATTNER János Tamás pesti könyvesboltjának üzletvezetője, KEIL Ambrus elleni vizsgálat irataiból közöl a szerző. TRATTNER mellett egy másik tekintélyes bécsi könyvnyomtató, KURZBÖCK János is megpróbálkozott fiók nyitásával az egyre fejlődő Pesten. Bár tervét a WEIGAND és KÖPFF cég beadványára a pesti tanács is ellenezte, KURZBÖCK 1783-ban mégis megkapta a kívánt engedélyt. Vállalkozása azonban nem járt kellő eredménnyel, szabadalma 1793-ban NOVÁKOVICS Imre udvari ágensre szállott, aki viszont már 1795-ben az egyetemi nyomdára ruházta azt át. A harmadik bécsi betolakodó STACHEL József volt, aki szintén a pesti városi tanács ellenkezése dacára, helytartótanácsi közbe lépésre kapott könyvkereskedői jogot 1789-ben. Ez az üzlet ma is fennáll üzlettársa, KILIÁN Ádám családjának vezetése alatt. — Sok érdekes adatot tartalmaznak a LINDAUER János cég ellen 1795-ben megindított csődeljárás iratai, főleg az iratok mellett fekvő könyvjegyzékek, melyekből szerző — sajnos — csupán a magyar könyvcímeket jegyezte ki.

Befejezésül GÁRDONYI közli egy SCHWARTZ János nevű vándorkönyvkereskedő hagyatéki leltárát 1729-ből, akit a budai vizivárosi «Elefánt» vendéglátóban ért utól a halál. A hagyatéknak csak részben állott könyvekből, nagyobb részét kegyeleti cikkek s egyéb apróságok tették.

Ezekben adtuk rövid áttekintését GÁRDONYI dolgozatának, mely nem egy új szint és árnyalatot vitt be abba a kissé elfakult képbe, melyet a hazai könyvnyomtatás és könyvkereskedés multjáról eddigelé alkothattunk magunknak.

GULYÁS PÁL.

Gulyás Pál. Könyvtári problémák. Budapest, 1917. A szerző kiadása. (Különlenyomat a Múzeumi és Könyvtári Értesítő 1917. évfolyamából.) 8-r. 180 l. Ára 5 K.

A magyar közkönyvtárak ügyének rendezésével foglalkozik GULYÁS Pálnak ez a legújabb könyve. Voltaképen tehát gyakorlati célból készült e könyv, de tudományos munkához méltó készültséggel és alapossággal.

Ha GULYÁS reformterveinek csak egy része is a közel jövőben megvalósulna — túlzás nélkül lehet mondani — ez igen nagyjelentőségű esemény lenne a magyar tudomány és közművelődés fejlődésének történetében. A tudományos munka technikájának a bibliografia és a könyvtár a legfontosabb momentumai. A tudományos munka e technikai momentumai a legnagyobb figyelmet érdemlik. Hogy jó szerve-

zettel és szorgalommal mennyire lehet vinni, arra legszebb példa a német kultúra. Zseniket nem termelhetünk, de a szorgalmas, mindennapi tehetségek munkáját bizonyos intézményekkel biztosíthatjuk. S hogy a magyar közművelődésnek jól szervezett, szakszerű vezetés alatt álló közkönyvtárakból mily nagy haszna volna, azt nem is kell bizonyítgatni.

Ha az ember a GULYÁS által felhozott külföldi példákat megismeri, csak akkor látja, hogy mennyire semmit sem tettünk és csekély eszközökkel mily sokat tehetnénk ezen a téren.

A GULYÁS könyvében felvetett tíz probléma közül különösen három érdekli a tudományos munkával foglalkozókat: a könyvtárosképzés, egyetemes repertoriumok és a muzealis könyvanyag centralizálásának problémája.

1. *Könyvtárosképzés.* Ettől várható a tudományos gyűjtemények rendezése és kincseik hozzáférhetővé tétele, továbbá a közművelődési könyvtárak céltudatos és összehangzó működése. A cél elérése érdekében külön kell választani a tudományos közkönyvtárak és a kisebb gyűjtemények kezelőinek szakszerű kiképzését.

Az állami tudományos könyvtárak (a M. N. Múzeum, az egyetemi és műegyetemi könyvtárak) tisztviselői karába lépőktől külföldi (olasz, francia, német) mintára könyvtárosi államvizsgát kellene megkövetelni. A vizsgaszabályzat megállapítása a vallás- és közoktatásügyi minisztérium feladata volna. A legfontosabb külföldi kormányrendeletek figyelembevételével és a belőlük meríthető tanulságok levonásával a szerző pozitív tervezetet állít össze a magyar tudományos közkönyvtárak jövő tisztviselőitől megkövetelendő írásbeli és szóbeli szakvizsga tárgyaira vonatkozólag.

Gondoskodnunk kell azonban a vizsgán megkövetelt szakismerek megszerzésének módjáról is. Olasz, porosz és bajorországi intézkedések mintájára a legcélravezetőbb megoldás az volna, ha a budapesti egyetemen nyilvános rendes tanári katedra szerveztetnék a könyvtártan számára. A kinevezendő tanár heti 5, évi 150 órában szépen elvégezhetné a könyvtári tisztviselő-jelöltek elméleti kiképzését. A gyakorlati ismereteket kétesztendei gyakornoksággal valamelyik áll. tudományos könyvtárnál szereznék meg a jelöltek. Egyetemi végzettség, doktorátus, illetve ezzel egyértékű főiskolai vizsga alapján volnának a jelöltek könyvtári szakvizsgára bocsáthatók.

Talán hozzá lehetne tenni GULYÁS-nak a tervezetéhez, hogy a könyvtárosi vizsga általános követelményeit kissé lennebb szállítva meg

kellene követelni minden vizsgázótól bizonyos tudományszaknak főként irodalmában való jártasságot. (Ez GULYÁS-nál igen mellékes szerepet játszik.) Némely külföldi könyvtárban az illető szaktudományban jártas könyvtári tisztviselő megbecsülhetetlen támasz a munkában. Ennek a könyvtárak céltudatos gyarapítása és a beérkezett anyag feldolgozása szempontjából is nagy haszna lenne.

Az egyetemi tanulmányokkal kellene összekapcsolni a középiskolai tanári könyvtárak kezelőinek kiképzését is. A tanárvizsgálati szabályzatot ki lehetne bővíteni azzal, hogy a nyelv- és történettudományi szakcsoport tárgyaiból csak olyan jelöltek vizsgázhatnak, akik legalább egy évig könyvtártani és kézírattani tanulmányokkal is foglalkoztak.

A többi hazai tudományos jellegű közkönyvtár tisztviselői számára továbbra is fenn kell tartani a Múzeumok és Könyvtárak Orsz. Főfelügyelőségének 1898-ban életbeléptetett kurzusait azzal a változtatással, hogy tanfolyamok kétévénként tartassanak és hogy a hallgatók az elméleti ismeretek megszerzése után kézírattani és bibliografiai gyakorlati kurzuson is részt vegyenek. Az eredményesség szempontjából életbe kellene léptetni a kötelező szóbeli vizsgálatot.

A közművelődési könyvtárak kezelőinek kiképzése az előbbiektől elkülönítve történék. Külföldi mintára a vallás- és közoktatásügyi minisztériumnak a közművelődési könyvtárak kezelőitől államvizsgát kellene megkövetelnie. A vizsgatervezetet főként porosz mintára lehetne megalkotni. A kiképzés módját úgy képzelem el a szerző, hogy a Múzeumok és Könyvtárak Országos Tanácsa által a főváros közelében, pl. a Kispest határában elterülő WEKERLE-telepen létesítendő mintakönyvtárhoz hat hónapi szolgálattételre osztatnának be a jelöltek, érettségizett egyének, illetve okleveles tanítók, tanítónők, akik a rendelkezésükre álló idő alatt elméleti előadásokat is hallgatnának, esetleg idegennyelvű (német-francia) kurzusokon is részt vennének.

Figyelmet érdemel a népkönyvtárak és a velük összetartozó népiszkolai ifjúsági könyvtárak kezelőinek elsősorban gyakorlati irányú kiképzése. Előbbiek kiképzésüket a Tanács által évenként rendezendő kurzusokon nyerhetnék, utóbbiak hivatásukra való előkészülésük közben a tanító- és tanítónőképző-intézetekben.

2. *Egyetemes repertoriumok.* Ennek a problémának megvalósítása égetően sürgős könyvtártani és tudományos szempontból egyaránt. Könyvtári szempontból a közkönyvtárak anyagának egyenletes és arányos kihasználását idézné elő, a tudósnak pedig lehetővé tenné a gyors

és biztos tájékozódást a kéziratok és könyvek lelőhelyéről. A kutatás anyaga is gyarapodnék, sok rejtett kincs kerülne napfényre.

A szerző terve szerint a kéziratok és inkunabulumok egyetemes jegyzékét közös bizottság készítené el egységes elvek alapján. Mindkét jegyzék nyomtatásban is megjelenhetnék.

Külföldön leelőször a kéziratok egyetemes katalogizálására történtek kísérletek. Nehány korai és eredménytelen próbálkozás után a francia és német példa az, mely különös figyelmet érdemel. A franciák állami megbízás, a németek országos testület útján végezték el a katalogizálás munkáját.

Francia példára nálunk is állami ügynek kellene felfogni a jegyzék elkészítésének munkáját, melyet a Főfelügyelőség készítené elő és hajtana végre. A hazai könyvtárakban őrzött kéziratok száma körülbelül 100,000-re tehető; ennek ma csupán fele van közkönyvtárakban elhelyezve szakszerű kezelés alatt. A kézirati katalogust teljessé tenné, illetve kiegészítené a kézirati anyagnak vele párhuzamosan folyó kiadása.

Könyvtáraink ősnymotatvány anyagának (mintegy 6600 darabról van szó) egyetemes jegyzéke már nemcsak a hazai, hanem az európai közművelődés szempontjából is igen fontos szolgálatot tenne.

Különös gonddal és körültekintéssel kellene megszervezni a főbb közkönyvtárak nyomtatványairól szóló egyetemes jegyzék elkészítésének magyarányú munkáját. Sokágazatú feladattal megbízott bibliografiai intézet főkötelessége volna ennek a nagy és nehéz munkának az elvégzése. (A katalogus kinyomatását a szerző nem tartja szükségesnek az óriási költségek miatt). Poroszország példája — ahol az ilyenirányú munkálatok már nagyon előrehaladtak, sőt befejezéshez közelednek — teljes figyelmet érdemel.

A M. Nemzeti Múzeum SZÉCHÉNYI-könyvtára keretében működő bibliografiai intézet katalogizáló munkája alapjául a három legnagyobb budapesti közkönyvtár — a SZÉCHÉNYI, egyetemi és akadémiai könyvtár — egyesített betűrendes katalogusa szolgálhatna. A teljesség fentartására a katalogus elkészülése után is állandóan a legnagyobb gond fordítandó. — A bibliografiai intézetre ezzel a munkával kapcsolatban még a következő feladatok hárulnának: tárgyi rendszők szerint szerkesztett katalogus, a hazai folyóiratok egyetemes repertoriumának elkészítése, a hazai sajtótermékek teljes évi bibliográfiájának kiadása, valamint a hazai könyvtárakban meglevő könyvek tudományos használatra való megszerzésének gyakorlati munkája.

3. *A muzeális könyvanyag centralizálása.* Speciális hazai viszonyaink még növelik fontosságát. Különösen a kéziratok és az inkunabulumok, melyekből különben is elég szerény anyag áll rendelkezésünkre, rendkívül elaprózva és szétszórva találhatók meg az országban sokszor teljesen hozzáférhetetlen helyeken. Az állam és felekezetek, illetve egyéb illetékes tényezők támogatásával könnyen el lehetne érni azt, hogy az országban szétszórt anyag fővárosi, illetve könnyen hozzáférhető nagyobb vidéki központokban helyeztessék el a tulajdonosok jogainak teljes megóvása mellett. Ezen intézkedés nélkül csak félmunka volna a kéziratok és inkunabulumok egyetemes jegyzékének elkészítése és kiadása.

Praktikus tanácsok és tervek sorozata az a fejezet, melyben a szerző anyagbeszerző központ létesítését javasolja, amely jutányosan és egyöntetűen gondoskodnék az áll. felügyelet alatt álló könyvtárak mindennemű anyagi szükségletéről (bútorzat, nyomtatványok, kötés).

Érdekes fejezetek, illetve dolgozatok tárgyalják a következő problémákat: mi módon volnának értékesíthetők a többes példányok, hogyan lehetne vidéki közkönyvtárakban összegyűjteni és megőrizni a speciálisan helyi vonatkozású irodalmat, megkönnyítve ezzel a SZÉCHÉNYI-könyvtár vállára nehezedő nemsokára elviselhetetlen terhet, melyet a köteles példányokról szóló törvény ró reá. Általános közművelődési szempontból megszívlelendők azok a jó tanácsok, melyek a közművelődési könyvtárak felállítására, megszervezésére és fentartására vonatkoznak, a meglehetősen elhanyagolt népművelés és az igen kényes nemzetiségi kérdés szempontjából pedig igazán nem érdektelen mindaz, amit a mélyenlátó, kiváló praktikus érzékű és szervező képességű szakember a népkönyvtárakról elmond. Nemzetiségi vidékeken a magyar szellemet leghathatósabban csakugyan a magyar földet és lelket ismerető népszerű iratokkal és íróink műveinek fordításával lehetne terjeszteni és erősíteni. Mindezeket kiegészíti az elsősorban emberbaráti intézmények érdekkörébe utalható probléma a vakok központi könyvtáráról.

GULYÁS mindvégig érdekes, kellemes és világos stílussal megírt könyve méltán számot tarthat nem csupán a szűkebb értelemben vett szakemberek, hanem a tudományos munka művelőinek és barátainak, valamint mindazoknak érdeklődésére, akik szívükön hordozzák a magyar tudomány és közművelődés ügyeit.

NÉMETHNÉ SEBESTYÉN IRÉN.